

У жовтні 2017 р. минуло 20 років від часу заснування науково-технічного збірника «Проблеми безпеки атомних електростанцій і Чорнобиля». Своім народженням він зобов'язаний створенню в 1992 р. при Національній академії наук України Міжгалузевого науково-технічного центру (МНТЦ) «Укриття». Одним із важливих напрямів робіт МНТЦ «Укриття» була видавнича діяльність, що дозволяло інформувати наукову громадськість і фахівців ядерної галузі про нові результати досліджень і робіт у галузі безпеки ядерних технологій. Збірник, який друкується з 1997 р., посідає особливе місце у видавничій сфері, оскільки на його сторінках висвітлюються основні проблеми та досягнення в галузі підвищення безпеки під час проведення робіт з експлуатації об'єкта «Укриття» та його перетворення на екологічно безпечну систему, використання ядерної енергії та джерел іонізуючого випромінювання, а також суміжних наукових дисциплін і практичних робіт у цій сфері діяльності.

20 років на ринку спеціалізованих професійних видань – це вже солідний вік. За цей час збірник зарекомендував себе як авторитетне науково-технічне видання з питань ядерної та радіаційної безпеки і став настільною книгою для багатьох профільних фахівців. Нині збірник «Проблеми безпеки атомних електростанцій і Чорнобиля» посідає одне з провідних місць серед фахових видань України в галузі технічних наук і залишається єдиним спеціалізованим журналом в Україні, який висвітлює результати досліджень на об'єкті «Укриття». Збірник змінюється разом з інформаційними технологіями: видання вже давно присутнє в мережі Інтернет, на нього можна перейти з сайтів Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Відвідувачам сайтів доступні анонси останніх номерів, і вони можуть контактувати з редакційною колегією через сайт або електронну пошту.

У збірнику публікуються аналітичні огляди, результати досліджень у галузі безпеки АЕС, а також інших об'єктів, на яких використовуються джерела іонізуючого випромінювання. Наукові публікації орієнтовані, передусім, на виявлення дефіцитів безпеки й розробку науково обґрунтованих заходів щодо підвищення рівня безпеки на етапах проектування, будівництва, введення в експлуатацію, експлуатації, подовження ресурсу експлуатації, зняття з експлуатації ядерних установок, об'єктів, призначених для поводження з відпрацьованим ядерним паливом, радіоактивними відходами та іншими джерелами іонізуючого випромінювання.

Стратегією розвитку паливно-енергетичного комплексу України до 2030 р. передбачається подальший розвиток ядерної енергетичної складової. Перед галуззю стоять такі важливі завдання, як: будівництво нових ядерних установок, подовження ресурсу експлуатації діючих енергоблоків АЕС, підвищення їх безпеки; зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС, зокрема перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему; поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом, їх остаточне захоронення та багато інших.

Для реалізації стратегічних завдань ядерної галузі необхідні кваліфіковані кадри, здатні не тільки експлуатувати ядерні установки, але й займатися питаннями їх проектування, будівництва, налагодження, ремонту та зняття з експлуатації, а також забезпечувати якісне регулювання ядерної та радіаційної безпеки. На сьогодні в Україні, як і в багатьох інших країнах, відчутна нестача кваліфікованих фахівців. На АЕС та підприємствах ядерного профілю створюються і діють внутрішні структури з підготовки персоналу, зокрема навчально-тренувальні центри, аналітичні тренажери, курси підвищення кваліфікації тощо. Таким чином, для більшості підприємств завдання збереження й передавання накопичених знань і практичного досвіду вже стало необхідністю. Збір, збереження й передавання ядерних знань в Україні є актуальними не тільки для галузевих структур, що опікуються питаннями розвитку ядерних технологій, але й для багатьох інших відомств і організацій, пов'язаних із цією тематикою, у тому числі й вищих навчальних закладів, які готують фахівців-ядерників. Однією з важливих складових системи управління ядерними знаннями є публікація інформації про появу нових знань у засобах масової інформації, орієнтованих на спеціальну аудиторію - фахівців і наукових співробітників, які професійно займаються проблемами безпеки ядерних технологій.

Після здобуття Україною незалежності та зняття грифа секретності з питань безпеки, зі становленням і розвитком ядерної галузі України, створенням у Чорнобилі на базі Комплексної експедиції Інституту атомної енергії ім. І. В. Курчатова МНТЦ «Укриття» стала очевидною необхідність створення науково-технічного збірника, в якому б відкрито обговорювалися питання безпеки ядерних технологій. Саме з цією метою 20 років тому в 1997 р. МНТЦ «Укриття» заснував науково-технічний збірник «Проблеми Чорнобиля», ідейним натхненником якого став генеральний директор МНТЦ «Укриття», академік НАН України, проф. Олександр Олександрович Ключников.

Перший номер збірника вийшов у жовтні 1997 р. накладом у 500 примірників. Редакційна колегія збірника була сформована з відомих учених НАН України, до неї ввійшли Бар'яхтар В. Г., Боровой О. О., Вишневський І. М., Меленевський О. Е., Немець О. Ф., Ключников О. О., Щербін В. М., Чеснокова Т. Д. Звертаючись до читачів, редактори збірника заявили про свою глибоку переконаність у суспільному значенні поширення наукових знань із проблем безпеки об'єкта «Укриття». Під цим гаслом збірник зібрав навколо себе все прогресивне в науковій діяльності, пов'язаній із безпекою ядерних технологій.

Час становлення збірника співпав з важким для країни періодом реформування основ політичного, соціального та економічного життя. Бували періоди, коли по кілька місяців співробітники державних підприємств не отримували заробітної плати. Але попри все збірник регулярно виходив з друку. Керівництво МНТЦ «Укриття» завжди знаходило необхідні кошти для фінансування науково-технічного видання.

У 2004 р. Постановою Президії НАН України № 44 від 18 лютого 2004 р. МНТЦ «Укриття» було перетворено в Інститут проблем безпеки атомних електростанцій (ІПБ АЕС) НАН України, у зв'язку з чим було розширено напрями наукових досліджень, що виконуються інститутом. Зміна назви організації, що видає збірник, зумовила й зміну назви збірника на «Проблеми безпеки атомних електростанцій і Чорнобиля». Водночас автори, основний склад редколегії та читачі, по суті, не змінилися.

Паралельно зі збірником почали виходити книги серії «Безпека атомних електричних станцій», авторами яких стали провідні наукові співробітники ІПБ АЕС та інших наукових установ, що активно співпрацюють із редакцією збірника. Серія наукових, науково-популярних, навчальних книжкових видань була заснована з ініціативи головного редактора збірника, директора ІПБ АЕС академіка О. О. Ключникова. У 2006 р. серію було зареєстровано НАН України, і на сьогодні в серії випущено 14 книг, включаючи монографії та навчальні посібники для вищих навчальних закладів.

Дослідницька програма ІПБ АЕС орієнтована на виявлення, ідентифікацію та визначення шляхів вирішення проблем безпеки і спрямована на проведення прикладних та аналітичних досліджень у сфері використання ядерних і радіаційних технологій для отримання і впровадження нових знань у практичну діяльність. Результати наукової діяльності ІПБ АЕС публікуються у збірнику «Проблеми безпеки атомних електростанцій і Чорнобиля», який внесено Міністерством освіти і науки України до переліку рецензованих наукових видань, в яких публікуються основні наукові результати дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата технічних наук. Зміст чергових випусків збірника розміщується на сайтах ІПБ АЕС і Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. У базі даних МАГАТЕ наукових публікацій INIS (International Nuclear Information System) регулярно розміщуються анотації статей, опублікованих у збірнику.

Отже, усі 20 років збірник «Проблеми безпеки атомних електростанцій і Чорнобиля» виходив практично безперервно, переживши й часи невивлат і бартерних угод, і політичні та адміністративні реформи, і кризу 2008 р. І всі ці роки до редакційної колегії збірника входили відомі вітчизняні вчені, які оберігали збірник від проникнення на його сторінки неякісних, псевдонаукових статей і від фінансових негарздів.

Від часу свого заснування збірник поширює наукову і технічну інформацію щодо теорії загальної безпеки, фізики активних зон реакторів, термогідролітичних процесів, імовірнісного аналізу безпеки, радіаційного захисту, матеріалознавства і конструкційної надійності обладнання, поведінки ядерними матеріалами, радіоактивними відходами та джерелами іонізуючих випромінювань. Особливу увагу приділено науковим публікаціям з питань перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

На сторінках видання вітчизняні та зарубіжні фахівці викладають свою точку зору стосовно спірних питань безпеки, регламентації радіаційних впливів, радіаційного захисту, а також результатів вивчення наслідків аварій та інцидентів. У збірнику завжди висвітлюються найбільш актуальні філософські і концептуальні питання з ядерної та радіаційної безпеки і принципово важливі практичні проблеми, пов'язані з аваріями на Чорнобильській АЕС, на АЕС Фукусіма, а також методологія оцінок рівня безпеки тощо.

Заповнюючи прогалину, що виникла через брак наукових знань із цієї тематики, збірник узагальнює міжнародний і національний досвід із питань безпеки під час проектування, ліцензування, експертизи, будівництва, експлуатації та зняття з експлуатації об'єктів, що використовують ядерні технології.

Збірник став професійним науково-технічним виданням, призначеним для фахівців АЕС, інших підприємств і організацій, що займаються питаннями безпеки, викладачів, аспірантів, студентів вишів, наукових працівників. Він відіграє просвітницьку роль, формуючи у читачів об'єктивні, засновані на наукових даних і досвіді уявлення про реальний сучасний рівень безпеки ядерних технологій, визначаючи в такий спосіб ставлення різних груп населення, громадських організацій, політиків і законодавців до атомної енергетики. Збірник прагне займати об'єктивну і неупереджену позицію в складній проблемі забезпечення безпеки, активно пропагуючи рекомендації МАГАТЕ та інших міжнародних організацій.

Об'єктивно відображати досягнення в галузі безпеки ядерних технологій, радіаційного захисту та охорони навколишнього середовища означає забезпечувати тим самим сучасною науковою інформацією широке коло фахівців, які працюють у цих галузях. За 20 років у збірнику опубліковано понад 1 140 статей, більше половини з яких підготовлено за участі фахівців ІПБ АЕС.

Сьогодні збірник «Проблеми безпеки атомних електростанцій і Чорнобиля» зовні виглядає так само, як і 20 років тому, й ідеологія його не змінилася. Як і раніше, це видання для фахівців у галузі використання ядерної енергії, для яких питання безпеки безпосередньо пов'язані з можливістю просування ядерних технологій, і зберігає традиції його творців. «Проблеми безпеки атомних електростанцій і Чорнобиля» – професійне науково-технічне видання, яке включене до списку Міністерства освіти і науки України як професійне видання в галузі технічних наук. І ця довіра заслужена: по-перше, його автори – фахівці й учені в галузі безпеки ядерних технологій, по-друге, він рецензований, і на його сторінки важко проникнути неперевіреній і недостовірній інформації. Багато про що говорить і той факт, що значна частина публікацій використовується викладачами вищих навчальних закладів для навчання і входить до навчальних посібників. Двадцятирічний архів збірника – свого роду ретроспектива розвитку наукової діяльності в галузі безпеки ядерних технологій за період незалежності України. Одні статті журналу назавжди залишилися віхами, які відзначили шляхи наукових напрямів, інші породили нові ідеї, які успішно розвивалися і продовжують цікавити вчених і інженерів.

У світі наукових журналів існує певне упередження, коли редактори видань не схильні публікувати результати досліджень, що спростовують раніше отримані результати. Основна мета багатьох відомих журналів полягає в інформуванні наукової громадськості про нові відкриття, а не про рутинні дослідження, які повторюють раніше проведені експерименти і дають водночас менш цікаві результати. Тому рецензенти здебільшого відмовляють авторам критичних статей у публікації, що у свою чергу призводить до того, що багато нових результатів залишаються не відомими для наукової громадськості.

Тому у наш збірник приймаються до публікації статті, в яких не тільки наводяться нові результати досліджень у галузі ядерної енергетики, але й ті статті, в яких описано добре продумані плани майбутніх досліджень ще до отримання остаточних результатів цих досліджень, проміжні результати, а також статті з критикою раніше виконаних досліджень. Редакційна колегія збірника з розумінням ставиться до молодих науковців і студентів вищих навчальних закладів, приймаючи до публікації результати їхніх ще не зовсім зрілих робіт, у тому числі й оглядово-постановочні статті.

На завершення хочу подякувати за творчу роботу всім членам редакційної колегії, відповідальному редакторові Л. М. Троян і всім, хто протягом 20 років забезпечував випуск збірника. Відповідальність, компетентність та відданість своїй справі – ці риси характеризують усіх тих, хто стояв біля витоків видання і хто сьогодні піклується про достовірність, актуальність, виваженість, практичну й наукову цінність матеріалів, що публікуються на його сторінках. Кожен випуск збірника – це результат копіткої роботи колективу фахівців, які прагнуть, щоб номер був максимально інформативний, корисний, цікавий і доступний для розуміння.

Маю впевненість, що і в майбутньому наукове і практичне значення збірника буде зміцнюватись і зростати в інтересах безпеки людства і навколишнього природного середовища.

Головний редактор,
чл.-кор. НАН України,
д-р техн. наук, проф. Анатолій Носовський